

ОЦІНКА СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ¹

*Омельяненко Віталій Анатолійович
Сумський державний університет*

Космічна галузь є одним з основних результатів світового науково-технічного прогресу і виступає власне потужним двигуном цього прогресу, безупинно передаючи іншим областям світового господарства неоціненний за значенням і безпрецедентний за обсягом потік нових матеріалів, технологій і наукових розробок, вносячи значний внесок у забезпечення сталого розвитку людства. На сучасному етапі космічна діяльність та її науково-виробнича база вже стали природно функціонуючою галуззю глобальної економіки, що підкоряється універсальним закономірностям і тенденціям розвитку.

При цьому космічний сектор глобальної економіки демонструє динамічний і стабільний розвиток, що пов'язано із процесами потужного трансферу космічних технологій з військової сфери в цивільну, і розвитком на цій основі цілого комплексу комерційних послуг, пов'язаних з космічною індустрією та розробками. Все це в цілому сприяє комерціалізації космічної діяльності та стрімкому зростанню космічної промисловості, розробки і реалізації космічної продукції, технологій і послуг, що, у свою чергу, дає сильний імпульс посиленню галузевої конкуренції на різних рівнях: глобальному, міжрегіональному, міждержавному та національному.

Питанням міжнародного аспекту стратегій розвитку космічних присвячені праці Зінченко О.О., Дегтярев О.В., Косенко А.В., Макаров В.Л., Варшавський А.Е., Сафін О.Л., Шаранова Н.А. Проте аналіз цих досліджень показав їх орієнтацію лише на космічну галузь, а не на її системний розвиток в контексті національної економіки. Відтак метою даної роботи є аналіз основних напрямів з урахуванням технологічних зв'язків.

Сучасна космічна індустрія фактично стала частиною звичайної економіки, а її шлях нагадує роль авіації 100 років тому. Судячи з динаміки розвитку, через 10-15 років цей сектор буде одним з визначальних у світовій економіці. Уже сьогодні в загальному обсязі фінансування (понад 250 млрд. дол. США) приватні вкладення перевищили всі держбюджетні вкладення становлять приблизно 75%, а цілі галузі (зокрема телекомунікаційна) не споживають бюджетних грошей. Цей факт є наслідок комерціалізації військових технологій, у першу чергу супутникових телекомунікацій і навігації, а очікуваний ріст фінансування космічних програм пов'язано з потужним припливом приватних інвестицій [4, С. 4].

¹ Україна у світовому інтеграційному просторі: економічні, соціальні, політичні та екологічні проблеми: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (10 грудня, 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк: ДонДУУ, 2013. – С. 181–184.

Сьогодні ефективність космічних програм оцінюється не лише кількістю пусків чи параметрами космічної техніки. Суспільна і державна підтримка конкретної програми залежить від відповідей на запитання: наскільки зросте безпека країни і регіону, який вираш від прогнозу катастроф, як поліпшилися конкретні управлінські рішення. Навіть коли йдеться про фундаментальні наукові завдання, необхідна оцінка безпосереднього впливу проекту на науково-технічний потенціал країни та вирішення глобальних проблем.

Сьогодні в підходах до космічної діяльності зіштовхуються, принаймні, шість різних поглядів на її організацію [3]:

1. Космічна діяльність як фактор гордості країни. Підйом людей у космос є предметом престижу та гордості населення;

2. Космічна діяльність як надприбутковий бізнес. Відправити мільйон чоловік (космічних туристів) у космос за високу плату - от рубіж ефективної комерціалізації космосу;

3. Космічна діяльність як постіндустріальна діяльність – інформаційні системи, нові гаджети та електронні прилади;

4. Космічна діяльність як неоіндустріальна система на основі проектування нових систем життєзабезпечення, використання нових матеріалів, енергій; як наукомістка економіка розвитку;

5. Космічна діяльність як неоіндустріальна діяльність із екстрематикою для розвитку свідомості людини;

6. Космічна діяльність як неоіндустріальна діяльність відтворення життя в різних системах, прорив у науках про життя та створення реальних практик породження життя.

Безумовно, при розробці стратегії конкретного розвитку космічної сфери можуть розглядатися різні сполучення виділених ідеальних типів. Але кожний з типів задає свою центрову орієнтацію. Обговорюючи в цілому стратегію розвитку, дуже важливо розділити дві речі – стратегію прориву до практичних результатів, що змінюють всю систему форм господарювання на національному та глобальному рівнях, і стратегію ефективної космічної діяльності, конкурентної вже сьогодні в порівнянні з іншими аерокосмічними корпораціями. Перша ціль припускає постановку міжнародного завдання, друга – постановку масштабного технічного завдання в умовах формування нових ринків і відкритої конкуренції з аерокосмічними корпораціями, в т.ч. й з інших країн.

У цей час космічною діяльністю так чи інакше займаються всі провідні країни світу і багато країн, що розвиваються. При цьому варто враховувати, що діапазон участі в космічній діяльності різних країн дуже великий – від використання окремих каналів зв'язку до повномасштабного й всебічного застосування космічних засобів для рішення широкого кола цивільних і військових завдань. Причому якщо одиничні (зокрема, зв'язок) вирішуються більшим числом держав, те багатобічною космічною діяльністю, що охоплює військової, господарські, наукові, соціальні та інші сфери життя, мають можливість займатися лише кілька держав.

Країни, що розвивають космічні програми або роблять перші кроки в її

формуванні, прагнуть активно розвивати міжнародне космічне співробітництво з метою залучення необхідних технологій і додаткового фінансування. Сьогодні лише 19 країн мають виробничу і наукову базу, що дозволяє їм розробляти й робити власні космічні апарати. Але більшість із них здатні створювати тільки невеликі космічні апарати експериментального призначення. Так, з 23 країн, що мають власні космічні засоби зв'язку, 17 використовують космічні апарати, розроблені іноземними фірмами [1].

На думку Громико Ю.В. [2], якщо розглядати космос з точки зору базових сценаріїв інноваційного розвитку та індустріалізації – наздоганяючого та випереджального, то зрозуміло, що розвиток космічних систем і сучасної космічної діяльності ніяк не може бути пов'язане з першим сценарієм. Якщо вводити іншу типологію та розрізняти ресурсно-сировинну індустріалізацію, що відтворює неоіндустріалізацію, засновану на побудові лінійних виробництв, і метапромислово нелінійну індустріалізацію, то космічна галузь потребує використання саме метапромислового підходу. У цьому випадку створюється система виробництв більш високого рівня, що в свою чергу визначає перетворення виробництв нижчих рівнів.

Метапромисловий кластер інтегрує елементи таких схем:

- схему організації повномасштабної продуктивної системи, що об'єднує фундаментальну практико-практико-орієнтовану науку, інноваційну промисловість і розвиваючу освіту;

- схему сферної організації промислово-виробничі платформи у вигляді процесів виробництва, стійкого функціонування, розвитку та утилізації технологій попереднього укладу, управління;

- схему мультигалузевої і полісферної організації практики, що передбачає організацію технодинаміки і технологічної дифузії нових рішень відповідно до принципу інноваційної сприйнятливості різних агентів інноваційної інфраструктури;

- схему соорганізації та одночасного використання інформаційно-логістичного (постіндустріального) рівня і промислової платформи (неоіндустріального рівня переділів), що забезпечує формування технологій нового покоління;

- схему організації проривного ядра і конкурентного ринкового середовища, що з різною швидкістю та різних принципах сприймає та реалізує технології та продукти нового укладу;

- схему формування продукції подвійного призначення на основі серійних виробництв, що забезпечують високу якість виробів.

- схему подвійного "маркетингового кільця" (від маркетингу продукту до маркетингу нового стилю життя, і від маркетингу людини, що вживає продукт і послуг до маркетингу речей), що забезпечує маркетинг нового типу приладів і технологічних послуг по їхній реалізації з маркетингом нового стилю життя;

- схему інвестиційного проектування, що забезпечує реалізацію мегапроектів на основі аналізу альтернативного набору проектних продуктів та оцінки ризиків, а не дисконтування фінансового потоку.

Реалізація даного підходу на основі державно-приватного партнерства

дозволить повною мірою забезпечити синергетичний ефект розвитку космічної діяльності для багатьох галузей виробництва та послуг у світовій економіці.

Література

1. Большая энциклопедия космонавтики [Электронный ресурс], 2007. – Режим доступа: <http://libspace.narod.ru/>
2. Громыко Ю.В. К новой военной доктрине России и новой стратегии национальной безопасности // Альманах "Восток". – 2007. – №1(42) – Режим доступа: http://www.situation.ru/app/j_artp_1179.htm
3. Громыко Ю.В. Реструктуризация космической отрасли как насущная проблема [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.situation.ru/app/j_art_1183.htm
4. Федоров О.П. Космическая деятельность Украины: подходы к созданию стратегии / О.П. Федоров, Л.Н. Колос // Космічна наука і технологія. – 2011. – Т. 17. – № 1. – С. 3–11.
5. Омеляненко В.А. Міжнародний трансфер технологій в контексті побудови високотехнологічної економіки [Електронний ресурс] // Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації: регіональний вектор: Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Ізмаїл, 16-17 квітня 2012). – Режим доступу: <http://fei.idgu.edu.ua/conference/dokl/d111.pdf>
6. Вернидуб, Н.О. Тенденції глобалізації інноваційної діяльності / Н.О. Вернидуб, В.А. Омеляненко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю наукової діяльності ф-ту економіки та менеджменту СумДУ, м. Суми, 3-5 квітня 2012 р. / Відп. за вип. О.В. Прокопенко. - Суми : СумДУ, 2012. - Т.1. - С. 35-37.
7. Омеляненко, В.А. Методичні основи оцінки потенціалу трансферу технологій / В.А. Омеляненко // Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: [Монографія] / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко (Ч. 1). – Умань: Видавець «Сочінський», 2012. – С. 350-353.
8. Омеляненко В. А. Аналіз потенціалу технологічного трансферу кластерної форми міжнародного інноваційно-технологічного співробітництва / В. А. Омеляненко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць : у 2-х вип. / ПДТУ. – Маріуполь, 2012. - Вип. 2, Т. 1. - С. 163-167.
9. Омеляненко, В.А. Теоретичні основи та аналіз світового досвіду міжнародного розвитку високотехнологічних кластерів [Електронний ресурс] / В.А. Омеляненко, Н.О. Вернидуб // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2013. – № 2 Sm; Режим доступу: www.es.rae.ru/mino/160-1281
10. Омеляненко В.А. Аналіз основних тенденцій міжнародного співробітництва в сфері високих технологій / В.А. Омеляненко // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: Матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., Київ (15-16 березня 2012 р.): тези доповідей / [редкол.: В.Г.Герасимчук (відп. ред.) та ін.]. – К.: НТУУ «КПІ», 2012. – С. 166.
11. Могильна, И. О. Трансфер технологій як фактор інноваційного розвитку регіону / И. О. Могильна, В. А. Омеляненко, О. О. Хворост // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18-20 травня 2011 р. / за заг. ред. О.В. Прокопенко. - Суми : СумДУ, 2011. – С. 134-135.
12. Садовий, В.О. Імідж регіону як фактор залучення іноземних і внутрішніх інвестицій / В.О. Садовий, Н.О. Могильна, В.А. Омеляненко // Механізм регулювання економіки. — 2009. — №3, Т.2. — С. 282-287.
13. Вернидуб, Н.О. Аналіз інтеграції України в глобальні інноваційні процеси на основі міжнародних рейтингів / Н.О. Вернидуб, В.А. Омеляненко, Г.С. Савельєва // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 22-24 червня 2012 р. / За заг. ред.: О.В.

Прокопенко. — Суми : СумДУ, 2012. — С. 30-31.

14. Хворост О. О. Інституціональні основи міжнародного трансферу технологій / О. О. Хворост, В. А. Омеляненко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. - Т. 1. - С. 202-207.

15. Омеляненко В.А. Потенціал міжнародних факторів розвитку національної інноваційної системи / В.А. Омеляненко // Західноукраїнський науковий вісник: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державотворчі процеси в Україні та світі: реалії, проблеми, перспективи» (31 жовтня 2012 року, м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: ГО «ЗУНТ», 2012. – Вип. 4. – С. 70-77.